

Jeugd en Justitie: spiegeltje, spiegeltje aan de wand ...

JENNEKE CHRISTIAENS

DE STRIJD IS GESTREDEN EN AAN DE HORIZON VERSCHIJNT ... HET BESCHERMINGS-MODEL

In het laatste nummer van 2004 kon U de open brief aan Minister Onkelinx van Juliaan Van Acker lezen. Daarin legt de auteur aan de Minister van Justitie enkele prangende vragen en persoonlijke bedenkingen voor naar aanleiding van de in het voorjaar van 2004 aangekondigde hervorming van de wet op de jeugdbescherming (1965). Ook elders werden kritische commentaren geformuleerd op de hervorming die in de kader-nota Onkelinx werd uitgetekend¹. Zopas heeft Minister Onkelinx haar voorontwerp ter hervorming van de wet op de jeugdbescherming van 1965 bekend gemaakt. Dit voorontwerp werd goedgekeurd door de Ministerraad op 22 oktober 2004 en kan dus rekenen op een politieke consensus binnen de federale regering. Daarmee kan gerust gesteld worden dat het debat betreffende de hervorming van de jeugdbescherming in België weerom in een nieuwe, vooral concrete, fase is beland. Het pas aangevatte jaar belooft alvast *het* jaar te worden van de lang aangekondigde en verwachte hervorming van de jeugdbescherming. Met dit *Panopticon* themanummer trachten we alvast bij te dragen tot het hopelijk brede debat dat hierover zal gevoerd worden.

Drie bijdragen sluiten rechtstreeks aan bij het debat naar aanleiding van het voorstel Onkelinx. De bijdrage van J. Christiaens plaatst het voorontwerp in het perspectief van het Belgische hervormingsdebat en gaat in op de belangrijkste ingrediënten van de Onkelinx hervorming. C. Van Dijk staat stil bij het vraagstuk van de uithandengeving als het ultieme uitsluitingsmechanisme van jeugddelinquenten uit het jeugdrecht. De Bie en Roose gaan in hun bijdrage in op de voorgestelde responsabilisering en sanctiëring van ouders van vervolgte jongeren en plaatsen dit in het licht van de maatschappelijke logica van onze jeugdbescherming.

Dit Belgische hervormingsdebat zit echter ingebed in een breder maatschappelijk en politiek debat. In haar bijdrage onderzoekt C. Nagels het ontstaan van jongeren-geweld als een maatschappelijk probleem aan de hand van een analyse van het parlementaire discours van de Kamer van volksvertegenwoordigers voor de periode 1980-1999. Tot slot kan opgemerkt worden dat er in België misschien veel gesproken wordt over jeugddelinquentie en jeugdbescherming, maar dat hierbij degelijke officiële gerechtelijke statistieken nog steeds een ontbrekende invalshoek zijn. De bijdrage van E. Goedseels e.a. presenteert de recente stappen die worden gezet in de richting van een - voor België - betrouwbare (jeugd)statistiek

Het fenomeen jeugdcriminaliteit is onmiskenbaar een complex en gelaagd vraagstuk. De open brief van Prof. Van Acker illustreert deze complexiteit zeer duidelijk. Zo wijst hij bijvoorbeeld terecht op de druk vanuit de samenleving om een efficiënter beleid te voeren, wat al snel verwordt tot een roep voor een hardere aanpak van jeugddelinquenten en dit vanuit de bekommernis om de veiligheid van de burgers in onze

maatschappij. Het vraagstuk jeugddelinquentie en justitie zit dan ook ingebed in een breder maatschappelijk, politiek en parlementair debat.

Van Acker stelt in zijn open brief aan de Minister van Justitie ook de efficiëntie van de harde aanpak, van de uithandengeving én van de jeugdgevangenis in vraag. In de punctuele opmerkingen die hij formuleert ten aanzien van de versterking van de opsluiting en de uitsluiting van jongeren in de kadernota Onkelinx kan ik me groten-deels vinden. Veel moeilijker heb ik het met zijn fundamentele visie op het probleem jeugddelinquentie en de aanpak ervan. Immers, in de complexe relatie tussen jeugd en justitie staat zowel maatschappelijk, politiek als wetenschappelijk een dubbele criminologische vraag centraal: Wat is jeugddelinquentie (de vraag naar de aard en de oorzaken van het probleem)? En, wat is de "efficiënte" oplossing voor dit maatschappelijk probleem? Het wordt al snel duidelijk dat Prof. Van Acker een clinicus is, waarbij "echte" jeugdcriminaliteit een "ziekte" of een "gedragstoornis" is die behandeld kan worden. Het komt er dus gewoon op aan een goede diagnose te stellen en de goede behandelingsmethoden - het goede medicijn - te ontwikkelen. Deze echte jeugddelinquenten zijn, aldus Van Acker, vroeg detecteerbaar. Deze *early detection* moet allengs leiden tot *early intervention*. Wie kan er nu tegen preventie van ernstige jeugddelinquentie zijn? Door middel van een vroege intensieve en langdurige begeleiding (Een levenslange begeleiding?), net zoals bij diabetici, kunnen deze jeugddelinquenten in spe niet genezen, maar wel behandeld worden. Zij zullen zo, aldus nog Prof. Van Acker, een normaal leven kunnen leiden. Dus stelt hij voor dat alle aandacht gaat naar deze kleine groep gedragsgestoorde jongeren (en niet naar alle andere leeftijdsgebonden jeugdcriminaliteit) en naar het oprichten van academische behandelingscentra (zoals de zijne). Prof. Van Acker vraagt wel heel veel vertrouwen voor de klinische wetenschap én voor de klinische wetenschappers.

De visie van Prof. Van Acker kan omschreven worden als een klassieke medische of klinisch-diagnostische benadering van jeugddelinquentie. Dit medische model lag ook al aan de basis van het ontstaan van de criminologie op het einde van de 19de eeuw. Het heeft geleid tot wat omschreven kan worden als de *belofte van de criminologie* als positivistische wetenschap en afgelegd bij monde van Enrico Ferri: het volstaat dat we de oorzaken van delinquentie wetenschappelijk bepalen/ontdekken en dat we daarop de wetenschappelijk adequate oplossingen toepassen. Op die manier zal de criminologie als toegepaste wetenschap het criminaliteitsprobleem op lossen en zichzelf overbodig maken². Meer dan honderd jaar later kunnen we gerust stellen dat dit ziekte-behandelen model niet tot de verhoopte genezing heeft geleid, en dit niet vanwege een gebrek aan het ontwikkelen van behandelingsmethoden. Wel integendeel, de geschiedenis van de aanpak van jeugddelinquentie wijst op een haast onoverzichtelijke proliferatie aan behandelmethoden van alle slag. Misschien is er wel iets mis met de te enge medische visie op (jeugd)delinquentie en maatschappelijke reactie.

Treffend is daarbij dat Van Acker de nogal felle distinctie maakt tussen "echte" wetenschappers én "mensen, zoals criminologen en sociologen, die geen enkele klinische ervaring hebben in het werken met jonge criminelen (...) die boekjes hebben gelezen". Dit is natuurlijk het oude verhaal van de zogenaamde "echte" wetenschappers die hun posities trachten te vrijwaren door anderen te discrediteren, te verketteren of het recht van spreken te ontzeggen. Het kan Prof. Van Acker misschien ontgaan zijn, maar het is precies vanuit deze sociale wetenschappen dat de dominantie van het enge medische model ten aanzien van criminaliteit doorbroken werd en andere gezichten van dit sociale fenomeen werden blootgelegd. De criminologie heeft sinds de 19de eeuw een weg afgelegd als een interdisciplinaire wetenschap. Jeugddelinquentie is een

meerdere fenomenen dat niet exclusief kan verklaard worden door de individuele gedragstoornis van een kleine groep jongeren. Jeugddelinquentie en de maatschappelijke reactie erop zijn niet te plaatsen binnen de medische metafoor, precies omdat het een sociaal maatschappelijk fenomeen is dat ook "gemaakt wordt".

Eigenlijk is Prof. Van Acker zich hiervan bewust. Zijn aanbevelingen om de gewone jeugdcriminaliteit alsook de oververtegenwoordiging van migranten jongeren in de jeugdbescherming aan te pakken, berusten op louter sociaal politieke ingrepen: opleiding in vakinternaten en een twee jaar durende maatschappelijke dienstverlening voor alle jongvolwassenen. Jongeren zouden dus na hun opleiding en/of als overgang naar de volwassenheid een soort vernieuwde legerdienst moeten verrichten die hun verbondenheid met onze maatschappij moet bezegelen. Het argument van de economische winst, m.n. duizenden gratis arbeidskrachten voor de sociale sector, weegt echter niet op tegen de gedwongen inburgering (resocialisering) van elke minderjarige in de wereld van de volwassenen. Het lijkt mij een bevoogdende stap terug. Deze voorstellen worden m.i. geïnspireerd vanuit een zeer paternalistische visie op de jeugd in onze maatschappij.

En daarmee zijn we terug bij het begin van dit edito. Jeugddelinquentie en de aanpak van jeugddelinquentie is een complex vraagstuk dat over meer gaat dan het grensoverschrijdende gedrag van enkele jongeren: 'The problem of juvenile delinquency provides a mirror in which we can see ourselves, our history, our society, our criminology, our justice, our legitimacy'³.

NOTEN

¹ Zie bijvoorbeeld in : *TJK* , 2004/2.

² 'En effet elle creusera sa propre tombe, parce que, avec le diagnostic scientifique et positiviste des causes de la criminalité, et par suite avec l'identification des remèdes partiels et généraux, individuels et sociaux, qui la combattront d'une manière vraiment efficace, elle réduira le nombre de délinquants au minimum irréductible', *FERRI, E.*, 'Leçon d'ouverture du cours de sociologie criminelle', *Revue Universitaire*, 1895, décembre, 44.

³ *RUSH, P.*, 'The government of a generation: the subject of juvenile delinquency', *The Liverpool Law Review*, 1992, vol XIV (1), 7.